

میزان مشارکت دانشگاهیان ایران در مجله‌های ناشران متقلب در سال ۲۰۱۵

حمیدرضا جمالی مهمویی | فرنگیس جشیره نژادی | داریوش علیمحمدی

چکیده

هدف: شناسایی چگونگی مشارکت دانشگاهیان ایران به‌عنوان نویسنده، عضو هیأت تحریریه و سردبیر در مجله‌های ناشران متقلب (موسوم به چپاولگر یا غارتگر) در سال ۲۰۱۵ است.

روش‌شناسی: پژوهش با استفاده از فنون علم‌سنجی انجام شد. جامعه آماری، تمامی مجله‌های ناشران متقلب است. نمونه‌گیری از میان ناشران و سپس از میان مجله‌های منتشرشده توسط هر ناشر انجام شد. تمام مقاله‌های منتشرشده دارای نویسنده ایرانی مجله‌های برگزیده در سال ۲۰۱۵ بررسی شدند.

یافته‌ها: ۳۷۲ مقاله به قلم ۹۷۳ نویسنده ایرانی وابسته به بیش از ۷۰ دانشگاه و مؤسسه در مجله‌های نمونه در سال ۲۰۱۵ منتشر شده است. دانشگاه آزاد با ۲۱۱ مقاله و ۴۳۷ نویسنده رکورددار است. نویسندگان ایرانی احتمالاً مبلغی حدود ۱۱۳۰۰۰ دلار بابت انتشار این مقاله‌ها پرداخت کرده‌اند.

نتیجه‌گیری: مشارکت ایرانیان به‌عنوان نویسنده، عضو هیأت تحریریه، و سردبیر در مجله‌های ناشران متقلب بسیار بالاست. این نشریه‌ها، می‌توانند تهدیدی بزرگ برای چرخه علم کشور به‌شمار بیایند. زیرا احتمال رجوع نویسندگان و استناد به مقاله‌های این مجله‌ها به‌سبب دسترس‌پذیری سهل می‌تواند بیشتر باشد و به اصالت پژوهش آسیب رساند.

کلیدواژه‌ها

ناشران متقلب، مجله‌های چپاولگر، مجله‌های غارتگر، مقاله‌ها، ایران، دانشگاهیان، ارتباط علمی

میزان مشارکت دانشگاهیان ایران در مجله‌های ناشران متقلب در سال ۲۰۱۵

حمیدرضا جمالی مهموثی^۱
فرنگیس جشیره نژادی^۲
داریوش علیمحمدی^۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۵/۲۴

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۹/۰۲

مقدمه

سال‌های بسیار است که کتابخانه‌ها بخش قابل توجهی از بودجه خود را صرف تهیه مجله‌های علمی می‌کنند. مجله‌های علمی، در کنار همایش‌ها، یکی از دو مجرای اصلی پیوند میان پژوهشگران هستند؛ زیرا یکی از مؤثرترین مجاری اشاعه نتایج پژوهش‌ها به‌شمار می‌روند (نوروزی، ۱۳۸۵). این مجله‌ها به‌دلیل اهمیت زیاد در انتقال اطلاعات علمی و نویافته‌ها باید به‌طور ویژه مورد توجه قرار گیرند. از این‌رو، محتوای آنها قبل از انتشار باید به دقت داوری و ارزیابی شود. ورود محتوای مجله‌های علمی به جامعه دانشگاهی تنها پس از رعایت برنامه‌های پالایشی قابل توجیه است. در این میان، تعدادی از مجله‌های علمی بر اساس الگوی دسترسی آزاد منتشر می‌شوند. مزیت‌ها و فرصت‌های این شکل انتشار توجه دانشگاهیان را تا حد زیادی به‌خود جلب کرده است. همزمان، گرایش دانش‌پژوهان به الگوی انتشار دسترسی آزاد بروز آسیب‌هایی را نیز سبب شده است.

جنبش انتشار دسترسی آزاد علاوه بر صرفه‌جویی هنگفت مالی برای پژوهشگران و کتابخانه‌ها، زمینه سوءاستفاده افراد منفعت‌طلب را نیز فراهم کرده است. این افراد با گرفتن هزینه انتشار از نویسندگان مقاله‌ها و صرفاً با هدف تأمین منافع مادی خود، بسیاری از مقاله‌ها را بدون ارزیابی و داوری صحیح منتشر می‌کنند و از اعتبار مجله‌های دسترسی آزاد می‌کاهند. البته این مجله‌ها ناخواسته در معرض آسیب مورد اشاره قرار گرفته‌اند. به هر حال، هزینه‌های انتشار باید از منبعی تأمین شود؛ و نویسندگان، عناصر اصلی حل مشکل بودجه هستند. به

۱. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی
h.jamali@gmail.com
۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی
(نویسنده مسئول)
fjashirehnezhadi@gmail.com
۳. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی
webliographer@gmail.com

این ترتیب، مجله علمی دسترسی آزاد به نویسندگان وابسته می‌شود. این وابستگی تهدیدی بالقوه برای حفظ سلامت روند داوری و به تبع آن برای کیفیت مقاله‌های پذیرفته شده است. در مجموع، مجله‌های علمی به واسطه فراهم آوردن امکان دسترسی بیشتر و گسترده‌تر به یافته‌های علمی پژوهشگران، یک فرصت، و از جهت خدشه به کیفیت و انتشار مقاله‌های کم‌یابی محتوا و پرداخت هزینه از سوی نویسنده، یک تهدید به‌شمار می‌روند. در عین حال، نشریه‌های دسترسی آزاد نسبت به نشریه‌های دسترسی محدود، مورد استناد بیشتری قرار می‌گیرند (شیخ‌جباری و موسوی اوحلی، ۱۳۹۱).

این تهدید با رشد قارچ‌گونه ناشران متقلب که به اسم ناشران چپاولگر یا غارتگر^۱ نیز شناخته می‌شوند به بحرانی جدی در عرصه نشر دانشگاهی تبدیل شده است. مهم‌ترین خیانت این ناشران به علم، انتشار مقاله‌های بی‌کیفیت از طریق اخذ وجه از نویسندگان و داوری نکردن آثار است.

در سال‌های اخیر، انتشار مقاله به یکی از معیارهای امتیازدهی به دانشجویان، پژوهشگران، و اعضای هیأت علمی، برای مواردی از قبیل ارتقاء سطح علمی، پذیرش در دانشگاه‌ها، و استخدام در نهادهای مختلف تبدیل شده است. از این رو، نویسندگان برای رسیدن به اهداف خود با انگیزه‌های گوناگون و بدون توجه به شیوه داوری درست، مقاله‌های خود را به این ناشران می‌سپارند و با این کار آگاهانه یا ناآگاهانه ممکن است کیفیت انتشارات کشور را کاهش دهند. این افراد، علاوه بر اینکه پژوهش احتمالاً نامناسب خود را وارد چرخه علم می‌کنند، می‌توانند بر کیفیت پژوهش‌های آینده که با استناد به آنها انجام می‌شوند تأثیر بگذارند (جمالی مهموئی، ۱۳۹۲). به تعبیر بورلین^۲ و همکاران (۲۰۱۰)، اگرچه همه با ضرورت پژوهش علمی برای سلامت، رفاه، و امنیت موافق هستند، اما در اکثر بحث‌ها در مورد ارزش پژوهش هیچ اشاره‌ای به این نشده است که انتشارات باید باکیفیت باشند. در رسانه‌های داخلی نیز اخبار مثبت زیادی در مورد کمیّت رشد علمی ایران و تعداد مقاله‌های ایرانی در مجله‌های بین‌المللی (نمایه‌شده در آی.اس.آی یا اسکوپوس^۳) مشاهده می‌شود. اما کمیّت به تنهایی نمی‌تواند اهمیت داشته باشد (جمالی مهموئی و جوان‌فر، ۱۳۹۳).

توجه به کیفیت نشر مقاله می‌تواند بر اعتبار علمی کشور بیافزاید. به این منظور، باید ارزیابی و انتخاب مجله‌های علمی برای انتشار مقاله‌ها ضابطه‌مند و سیاست‌گذاران علم و فناوری کشور از فعالیت دانشگاهیان ایران در مجله‌های ناشران متقلب مطلع شوند و از انتشار آثار در آنها جلوگیری کنند.

1. Predatory Publishers
2. Bauerlein
3. ISI/Scopus

این پژوهش با بررسی میزان و چگونگی مشارکت دانشگاهیان ایران در مجله‌های ناشران متقلب یا چپاولگر در سال ۲۰۱۵ بخشی از داده‌های مورد نیاز سیاست‌گذاران علم و

فناوری را فراهم کرده است. امید است یافته‌های آن، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را در روزآمدسازی سیاهه نشریه‌های نامعتبر کمک کند و با افزایش آگاهی از شمار ایرانیانی که در این قبیل مجله‌ها می‌نویسند بکاهد.

این پژوهش انتشار مقاله‌های دانشگاهیان ایران را در نقش نویسندگان، عضو هیئت تحریریه، و سردبیر در مجله‌های ناشران متقلب در سال ۲۰۱۵ مشخص می‌کند و نشان می‌دهد دانش پژوهان کدام حوزه‌ها و دانشگاه‌ها بیشتر در این مجلات مقاله منتشر کرده‌اند. این مطالعه همچنین از خسارت مالی ناشی از پرداخت نویسندگان ایرانی به این مجله‌ها برآوردی به دست می‌دهد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با استفاده از فنون علم‌سنجی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش تمام مجله‌های ناشران متقلب است. برای گردآوری داده‌ها، در دو مرحله نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام شد. در مرحله اول، نمونه‌گیری از میان ناشران و در مرحله دوم، نمونه‌گیری از میان مجله‌های منتشر شده هر ناشر صورت پذیرفت. برای تهیه نمونه، فهرست آنها از سایت <http://scholarlyoa.com/publishers> در تاریخ ۳۰ آذر ۱۳۹۴ دریافت شد. این سایت که توسط جفری بیل، کتابدار دانشگاه کلرادو ایجاد شده و نگهداری می‌شود، حاوی سیاهه‌ای از ناشرانی است که با الگوی نشر دسترسی آزاد از طریق پرداخت به‌وسیله نویسندگان منتشر می‌شوند و معیارهای نشر علمی مانند داوری را رعایت نمی‌کنند. معیارهای انتخاب این ناشران روی این وب‌سایت قابل دسترسی است.

برپایه تاریخ آخرین به‌روزرسانی سایت (۱۵ دسامبر ۲۰۱۵ مصادف با ۲۴ آذر ۱۳۹۴)، تعداد این ناشران ۹۲۳ بود. ابتدا نمونه‌ای تصادفی ساده (حجم نمونه با حاشیه خطای ۵ و ضریب اطمینان ۹۵ درصد تعیین شد) متشکل از ۲۷۳ ناشر انتخاب شد. از میان مجله‌های ناشران نمونه، تعدادی به‌علت غیرانگلیسی‌زبان بودن، بسته شدن وب‌سایت، و دلایل مشابه حذف شدند. با در نظر گرفتن این ملاحظات، ۳۸۰۸ مجله باقی ماند. از میان آنها ۴۰۰ مجله به‌طور تصادفی انتخاب شدند و تمام مقاله‌های منتشر شده آنها در سال ۲۰۱۵ که نویسنده یا نویسنده‌هایی از ایران داشتند مورد بررسی قرار گرفتند. اسم و وابستگی سازمانی ایرانیان از مقاله‌ها استخراج شد. اطلاعات سال تأسیس، کشور ناشر، هزینه دریافتی، وجود افراد ایرانی در هیأت تحریریه یا تیم سردبیری هر مجله از سایت آن تهیه شد. تحلیل داده‌ها در یک پایگاه داده اکسس و با استفاده از پرسمان‌های سیکوئل (SQL) انجام شد.

یافته‌ها

جدول ۱، کشورهایی را نشان می‌دهد که بیش از ۳ مجله منشتر کرده‌اند. امریکا با ۱۴۰ مجله و بعد هند با ۹۹ مجله در رتبه اول و دوم قرار دارند. ۵۸ مجله نیز محل نشر خود را مشخص نکرده بودند. شایان ذکر است که نمی‌توان صرفاً ادعای ناشران در مورد محل نشر را ملاک قرار داد. زیرا ممکن است آنها از نام کشورهای که اعتبار علمی بیشتری دارند (نظیر امریکا) نیز سوء استفاده کنند.

جدول ۱. کشورهای که بیش از ۳ مجله منشتر می‌کنند

کشور محل نشر	تعداد مجله
امریکا	۱۴۰
هند	۹۹
نم‌شخص	۵۸
انگلستان	۳۰
پاکستان	۲۳
نیجریه	۸
کانادا	۸
استرالیا	۵
امارات متحده عربی	۵
بوسنی و هرزگوین	۳
چین	۳

جدول ۲، سال آغاز نشر مجله‌ها را نشان می‌دهد. تاریخ‌ها نشان می‌دهند که اکثر آنها عمر چندانی ندارند و طی ده سال اخیر تأسیس شده‌اند. تنها شش مجله وجود دارند که سال تأسیس شان به قبل از ۲۰۰۶ بازمی‌گردد.

جدول ۲. سال تأسیس مجله

سال تأسیس	تعداد مجله
۲۰۰۶	۵
۲۰۰۷	۲
۲۰۰۸	۹
۲۰۰۹	۱۰
۲۰۱۰	۲۱
۲۰۱۱	۲۶
۲۰۱۲	۳۲
۲۰۱۳	۴۶
۲۰۱۴	۳۶
۲۰۱۵	۴۵
۲۰۱۶	۵

جدول ۳، ده عنوان مجله‌ای را نشان می‌دهد که بیشترین مقاله از ایران در آنها منتشر شده است.

جدول ۳. مجله‌هایی که بیشترین مقاله ایرانی در آنها منتشر شده است

تعداد مقاله ایرانی	مجله
۷۹	International Journal of Economy, Management and Social Sciences
۵۳	Australian Journal of International Social Research
۴۷	Advances in Language and Literary Studies
۴۲	International Journal of Mechanical, Aerospace, Industrial, Mechatronic and Manufacturing Engineering
۳۰	Acta Informatica Medica
۱۴	aeuso
۹	European Journal of Experimental Biology
۸	Environmental Science : An Indian Journal
۶	Universal Journal of Management and Social Sciences (UJMSS)
۵	International Journal of English Language, Literature & Translational Studies (IJELR)

مشارکت دانشگاهیان ایرانی در این مجلات

در مجموع، ۳۷۲ مقاله به قلم ۹۷۳ نویسنده ایرانی وابسته به بیش از ۷۰ دانشگاه و مؤسسه داخلی در نمونه مورد بررسی (۴۰۰ مجله) در سال ۲۰۱۵ منتشر شده است. اگر این تعداد را میانگین انتشار مقاله توسط ایرانیان در کل ۳۸۰۸ مجله تلقی کنیم، احتمالاً در سال ۲۰۱۵ حدود ۹۲۶۳ نویسنده ایرانی با این مجلات باید همکاری کرده و چیزی بیش از ۳۵۴۰ مقاله ایرانی در این مجله‌ها باید منتشر شده باشد. البته این تخمین خیلی دقیق نیست. ضمن این که منظور از تعداد نویسنده در اینجا نویسنده بدون تکرار (یگانه) نیست و هر نویسنده در هر مقاله یک بار شمرده می‌شود.

جز ۱۲ مقاله، سایر مقاله‌های مورد بررسی بدون مشارکت نویسندگان غیر ایرانی نوشته شده‌اند. از مالزی سه نویسنده، از سوئد و آمریکا هر یک دو نویسنده، از ترکیه، ایتالیا، فرانسه، کانادا، بنگلادش، و استرالیا هر کدام یک نویسنده (در مجموع ۱۳ نویسنده از ۹ کشور) شرکای خارجی این ۱۲ مقاله بوده‌اند.

جدول ۴، نشان می‌دهد دانشگاه آزاد اسلامی (تمام واحدها) با ۲۱۱ مقاله و ۴۳۷

نویسنده بیشترین تعداد مقاله و نویسنده را در این مجله‌ها داشته است. برای ثبت وابستگی سازمانی نویسندگان، فقط مواردی ثبت شد که نام دانشگاه در فهرست رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی ایران (شامل دانشگاه‌های جامع، صنعتی، هنر، علوم پزشکی، و مؤسسات پژوهشی) متعلق به نمایه استنادی جهان اسلام (<http://ur.isc.gov.ir>) وجود داشت. اگر نام دانشگاه یا مؤسسه در سیاهه وجود نداشته، تحت عنوان سایر دانشگاه‌ها ثبت شده است. لذا ۱۰۹ نویسنده متعلق به سایر دانشگاه‌ها، عموماً نویسندگان مؤسسه‌های آموزش عالی‌ای هستند که تعداد آنها به چند صد می‌رسد.

جدول ۴. تعداد نویسنده بر حسب دانشگاه

تعداد نویسندگان	تعداد مقاله	دانشگاه
۴۳۷	۲۱۱	آزاد اسلامی
۱۰۹	۵۵	سایر دانشگاه‌ها
۵۶	۲۱	پیام نور
۳۴	۱۷	علوم پزشکی تهران
۲۹	۱۴	تهران
۱۷	۱۲	اصفهان
۱۴	۹	فردوسی مشهد
۸	۷	تبریز
۱۲	۷	شهیدبهبشتی
۸	۷	علامه طباطبایی
۱۲	۷	گیلان
۸	۶	سمنان
۸	۶	صنعتی امیر کبیر
۱۹	۶	علوم پزشکی اصفهان
۱۲	۶	علوم پزشکی ایران
۸	۵	تربیت مدرس
۱۷	۵	صنعتی اصفهان
۱۱	۵	علوم پزشکی تبریز
۱۲	۵	علوم پزشکی شهید بهشتی
۱۵	۵	علوم پزشکی هرمزگان
۲۰	۴	علوم پزشکی کردستان

تعداد نویسنده	تعداد مقاله	دانشگاه
۵	۴	علوم پزشکی کرمان
۴	۴	گلستان
۵	۳	رازی
۵	۳	سیستان و بلوچستان
۷	۳	شهید با هنر کرمان
۴	۳	شیراز
۴	۳	صنعتی خواجه نصیر الدین طوسی
۳	۳	صنعتی شریف
۳	۳	هرمزگان

۱۹۱ ایرانی نیز عضو هیئت تحریریه در ۹۱ مجله فعال هستند (جدول ۵).

جدول ۵. تعداد هیئت تحریریه ایرانی بر حسب تعداد مجله

تعداد مجله	تعداد عضو هیئت تحریریه ایرانی
۱	۷
۳	۶
۵	۵
۴	۴
۱۳	۳
۲۱	۲
۴۴	۱

۱۴ ایرانی نیز سردبیر ۷ مجله از ۷ ناشر هستند (جدول ۶). ۵ عنوان از مجلات اخیر در

هند منتشر می شوند.

جدول ۶. تعداد سردبیر/معاون سردبیر فعال ایرانی بر حسب مجله

تعداد ایرانی	کشور مجله	سال تأسیس	ناشر	اسم مجله
۱	امریکا	۲۰۱۵	Juniper Publishers	Advances in Dentistry & Oral Health
۴	هند	۲۰۱۰	Integrated Publishing Association	ASIAN JOURNAL OF MANAGEMENT RESEARCH
۱	هند	۲۰۱۱	Scienceflora	Food Biology
۲	امارات متحده عربی	۲۰۰۸	ansinet (Asian Network for Scientific Information)	Journal of Environmental Science and Technology
۱	نم‌شخص	۲۰۱۲	ISPACS (International Scientific Publications and Consulting Ser	Journal of Interpolation and Approximation in Scientific Computing
۲	نیجریه	۲۰۱۰	Academic Journals	Journal of Petroleum and Gas Engineering
۳	نم‌شخص	۲۰۱۵	Sci-Afric Publishers	Sci-Afric Research Journal of Accounting and Monetary Policy

حوزه موضوعی مقاله‌های منتشر شده

جدول ۷ توزیع موضوعی مقاله‌ها را نشان می‌دهد. به ترتیب، علوم انسانی، علوم پزشکی، فنی و مهندسی، علوم اجتماعی، علوم پایه و کشاورزی بیشترین مقاله‌های ایرانی چاپ شده در مجله‌های مورد بررسی را داشته‌اند. در فهرست زیر موضوع مقاله براساس گروه آموزشی محل خدمت شخص تعیین شده است. از این رو اگر دو نویسنده یک مقاله در دو گروه آموزشی کار می‌کرده‌اند، به مقاله دو موضوع داده شده است.

جدول ۷. تعداد مقاله بر حسب موضوع

تعداد مقاله	حوزه موضوعی
۲۳۳	علوم انسانی
۲۳۱	علوم پزشکی
۲۱۲	فنی و مهندسی

تعداد مقاله	حوزه موضوعی
۱۶۹	علوم اجتماعی
۹۵	علوم پایه
۳۲	کشاورزی

خسارت مالی

نبود شفافیت یکی از ویژگی‌های مجله‌های چاپ‌ولگر است. بسیاری از این مجله‌ها بر روی سایت خود مقدار پولی را که از نویسنده برای چاپ مقاله‌اش می‌گیرند، اعلام نمی‌کنند. از این رو نرخ میانگین ۳۰۵ دلار (بالاترین رقم اعلام شده ۷۸۹ و پایین‌ترین ۵۰ دلار بود) مبنای قرار داده شد. برآورد می‌شود که در سال ۲۰۱۵ دانشگاهیان ایرانی بابت ۳۷۲ مقاله کمی بیش از ۱۱۳۰۰۰ دلار به مجله‌های ناشران چاپ‌ولگر پرداخت کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان‌دهنده مشارکت ایرانیان به‌عنوان نویسنده، عضو هیئت تحریریه و سردبیر در مجله‌های ناشران متقلب یا چاپ‌ولگر است. ضمن این که سیاهه دیگری از مجلات منفرد متقلب یا چاپ‌ولگر وجود دارد که در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفته است. بررسی آن سیاهه احتمالاً گستردگی بیشتر انتشار مقاله‌های ایرانیان در این نوع مجله‌های بی کیفیت را نشان خواهد داد.

این واقعیت وجود دارد که ممکن است در مجلات معتبر نیز خطا در داوری رخ دهد (سوکال، ۱۹۹۶). اما خسارت ناشی از وجود گاه و بیگاه خطای انسانی در داوری را نباید با خسارت ناشی از نبود داوری یکسان تلقی کرد. آزمایش بوهانون (۲۰۱۳) نشان داد که ۶۰ درصد از نشریه‌های دسترسی آزاد روند داوری درستی ندارند. داوری مهم‌ترین ساز و کار کنترل کیفیت در نشر علمی است و اگر نادیده گرفته شود ارتباطات علمی دچار صدمه جبران‌ناپذیر می‌شود.

پژوهش جمالی مهموئی و جوان‌فر (۱۳۹۳) نشان داده است که انگیزه اصلی نویسندگان ایرانی از انتشار مقاله در مجله‌های نامعتبر، رفتار آیین‌نامه‌ای (مثل گرفتن مجوز دفاع و ترفیع و غیره) است. این دو پژوهشگر بر این باور هستند که بسیاری از این قبیل نویسندگان کم تجربه و جوان هستند و به توصیه همکار و استادشان به این مجله‌ها رو می‌آورند. لذا علاوه بر آگاهی‌رسانی در جامعه علمی در مورد این نوع مجله‌ها، برای اصلاح آیین‌نامه‌ها نیز باید اقدام کرد. به‌عنوان مثال، الزام دانشجوی دکتری به نشر مقاله برای گرفتن مجوز دفاع یا منوط

کردن بخشی از نمره پایان‌نامه ارشد به انتشار مقاله از مواردی است که جای بازنگری دارند. این مسئله را باید به پژوهشگران یادآوری کرد که وقتی می‌خواهند مجله‌ای برای انتشار مقاله‌هایشان انتخاب کنند با احتیاط‌تر دست به انتخاب بزنند.

نکته بعدی که باید مورد توجه قرار بگیرد مشارکت دانشگاه آزاد اسلامی در این مجله‌هاست که در این مورد نسبت به دیگر دانشگاه‌های ایران مشارکت بیشتری داشته است. البته باید در نظر گرفت که در پژوهش حاضر همه واحدهای دانشگاه آزاد یکی در نظر گرفته شدند. اما در هر صورت قوانین داخلی دانشگاه آزاد (مثل درخواست مقاله خارجی از دانشجوی دکتری به‌عنوان شرط صدور مجوز دفاع) احتمالاً زمینه‌ساز این وضعیت بوده است. در اولین اجلاس بررسی عملکرد و خدمات دانشگاه آزاد اسلامی، اشاعه علم به‌عنوان دومین عملکرد قوی دانشگاه آزاد معرفی شد؛ و مدیران این دانشگاه باور داشتند عملکرد سازمان تا ۷۰ درصد موفقیت‌آمیز بوده است (ظروفی، بی‌تا). با وجود تلاش برخی افراد که به سیاست‌گذاری انتشار مجله‌های علمی و تشکیل کمیسیون بررسی و تایید مجله‌های دانشگاه آزاد اسلامی منجر شد، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که این دانشگاه نیاز دارد کیفیت مقاله‌هایش را کنترل کند.

پیشنهاد‌های پژوهش

در مجموع دو پیشنهاد را می‌توان طرح کرد:

وزارتخانه‌های علوم و بهداشت مجله‌های ناشران متقلب موسوم به چپاولگر یا غارتگر را در فهرست سیاه خود قرار دهند تا نویسندگان در این مجله‌ها مقاله منتشر و به‌صورت‌های دیگر با آنها همکاری نکنند. به‌عنوان مثال، دانشگاه خوارزمی برای مقاله‌های منتشر شده در این گونه مجله‌ها امتیاز مجوز دفاع، ترفیع، ارتقاء و پژوهانه در نظر نمی‌گیرند (دانشگاه خوارزمی، ۱۳۹۴). با توجه به مسائلی مانند سرعت خیلی پایین دآوری در نشریه‌های داخلی و اهمیت دادن دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها به مقاله‌هایی که به زبان انگلیسی و در مجله‌های خارجی چاپ می‌شوند باید تمهیداتی اندیشیده شود تا مقاله‌های باکیفیت فارسی در اولویت چاپ قرار گیرند و نویسندگان به‌دنبال چاپ مقاله در مجله‌های نامعتبر خارجی که معمولاً ناآگاهانه انتخاب می‌شوند، نروند.

مآخذ

جمالی‌مهموئی، حمیدرضا (۱۳۹۲، اردیبهشت). فهرست نشریات نامعتبر. لیزنا، ۱۲۹. بازیابی ۱۶ بهمن ۱۳۹۴،

از <http://www.lisna.ir/Note>

جمالی مهموثی، حمیدرضا؛ جوانفر، سارا (۱۳۹۳). انتشار مقاله‌های ایرانی در نشریه‌های نامعتبر: انگیزه‌ها و رویکرد نویسندگان. *رهیافت*، ۲۴ (۵۶)، ۶۱-۷۱.

دانشگاه خوارزمی به مقالات منتشر شده در مجلات چاپ‌ولگر امتیاز نمی‌دهد. (۱۳۹۴، اسفند). بازیابی ۱۰ تیر ۹۵ از <http://www.lisna.ir/Talk/23323>

شیخ جباری، محمد مهدی؛ موسوی اوحدی، علی اکبر (۱۳۹۱). چشم‌اندازی بر نشریات دسترسی آزاد. *نشاء علم*، ۳ (۱)، ۲۸-۳۲.

نوروزی، علیرضا (۱۳۸۵). مجله‌های دسترسی آزاد و نقش آنها در گسترش دانش و پیشرفت علمی ایران. *رهیافت*، ۳۱ (۳ و ۴)، ۱۵-۲۱.

Bauerlein, M., Gad-el-Hak, M., Grody, W., McKelvey, B., & Trimble, S. W. (2010, June).

We must stop the avalanche of low-quality research. *The Chronicle of Higher Education*. Retrieved April 14, 2016, from <http://chronicle.com/article/We-Must-Stop-the-Avalanche-of/65890>.

Bohannon, J. (2013). Who's afraid of peer review? *Science*, 342 (6154), 60-65. Retrieved April 14, 2016 from: www.sciencemag.org.

Sokal, A. D. (1996, may 18). Postmodern Gravity Deconstructed, Slyly. *The New York Times*, Retrieved April 14, 2016, from: http://hoaxes.org/archive/permalink/the_sokal_hoax.

استناد به این مقاله:

جمالی مهموثی، حمیدرضا؛ جشیره نژادی، فرنگیس؛ و علیمحمدی، داریوش (۱۳۹۶). میزان مشارکت دانشگاهیان ایران در مجله‌های ناشران متقلب در سال ۲۰۱۵. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۸ (۳)، ۸۱-۹۲.

پرتال جامع علوم انسانی